
This is the **published version** of the bachelor thesis:

Borralleras Estruch, Aina; Abu-Sharar, Hesham, dir. Les formes de cortesia verbal. Comparació àrab-català. 2017. (1202 Grau en Traducció i Interpretació)

This version is available at <https://ddd.uab.cat/record/189506>

under the terms of the IN COPYRIGHT license

FACULTAT DE TRADUCCIÓ I D'INTERPRETACIÓ

GRAU DE TRADUCCIÓ I INTERPRETACIÓ

TREBALL DE FI DE GRAU
Curs 2016-2017

LES FORMES DE CORTESIA VERBAL
Comparació àrab-català

Aina Borralleras Estruch
1332352

TUTOR
HESHAM ABU-SHARAR

Barcelona, 12 de maig de 2017

Dades del TFG

Títol:

Les formes de cortesia verbal. Comparació àrab-català

Las fórmulas de cortesía verbal. Comparación árabe-catalán.

Formulas of linguistic politeness. Arabic-Catalan comparison.

Autora: Aina Borralleras Estruch

Tutor: Hesham Abu-Sharar

Centre: Facultat de Traducció i d' Interpretació de la Universitat Autònoma de Barcelona

Estudis: Grau en Traducció i Interpretació

Curs acadèmic: 2016-2017

Paraules clau

Formes de cortesia, expressions àrabs, expressions catalanes, comparació, *Entre dos Palaus*, Naguib Mahfuz, salutació, comiat, compliment, disculpa, agraïment.

Fórmulas de cortesía, expresiones árabes, expresiones catalanes, comparación, *Entre dos Palacios*, Naguib Mahfuz, salutación, despedida, cumplimiento, disculpa, agradecimiento.

Formulas of linguistic politeness, Arabic expressions, Catalan expressions, comparison, *Palace walk*, Naguib Mahfuz, greeting, farewell, compliment, apology, thankfulness.

Resum del TFG

El present estudi proporciona una comparació i un anàlisi de les formes de cortesia en àrab i la seva equivalència al català. En primer lloc, a la part

teòrica, s'introdueixen les formes de cortesia mitjançant els estudis d'autors com H. Haverkate, Farghal i Borini o Venuti i la seva aplicació al camp de la traducció; i també es parla del llibre del qual partirem i del seu autor, Naguib Mahfuz. En segon lloc, a la part pràctica, es procedeix a fer l'anàlisi del llibre en sí mitjançant un recull de frases de cortesia i la seva equivalència a la seva versió catalana extretes del llibre original àrab i la seva traducció al català. Durant aquest apartat ens basem en les tècniques de traducció proposades per Molina. La part pràctica, no obstant, també consta d'una secció on s'analitzen altres formes de cortesia extretes de traduccions alternatives, contes i faules.

El presente estudio proporciona una comparación y un análisis de las fórmulas de cortesía árabe y su equivalencia al catalán. En primer lugar, en la parte teórica se introducen las fórmulas de cortesía mediante los estudios de autores como H. Haverkate, Farghal y Borini o Venuti y su aplicación en el campo de la traducción; así como también se habla del libro a partir del cual trabajaremos y de su autor, Naguib Mahfuz. En segundo lugar, en la parte práctica se procede a hacer el análisis del libro en sí a través de una recopilación de frases de cortesía y su traducción al catalán. Durante este apartado nos basamos en las técnicas de traducción propuestas por Molina. No obstante, la parte práctica también consta de una sección donde se analizan otras frases de cortesía extraídas de traducciones alternativas, cuentos y fábulas.

The study provides a comparison and an analysis of the formulas of linguistic politeness in Arabic and their equivalence into Catalan. Firstly, in the theoretical part, through the research of authors such as H. Haverkate, Farhal and Borni or Venuti, we are introduced to formulas of politeness and their role in the translation field. Moreover, there will also be an explanation of the book which the practical part is based on and its author, Naguib Mahfuz. Secondly, in the practical part, the formulas of linguistic politeness drawn from the original Arabic book and its Catalan version are deeply analysed. This procedure is based on the translation techniques suggested by Molina.

Nevertheless, the practical part is also featured by a section where other formulas of linguistic politeness drawn from alternatives translations, tales and stories are also analysed.

Avís legal

Avís legal

© Borralleras Estruch, Aina, Barcelona, 2017. Tots els drets reservats.

Cap contingut d'aquest treball pot ésser objecte de reproducció, comunicació pública, difusió i/o transformació, de forma parcial o total, sense el permís o l'autorització del seu autor/de la seva autora.

Aviso legal

© Borralleras Estruch, Aina, Barcelona, 2017. Todos los derechos reservados.

Ningún contenido de este trabajo puede ser objeto de reproducción, comunicación pública, difusión y/o transformación, de forma parcial o total, sin el permiso o la autorización de su autor/a.

Legal notice

© Borralleras Estruch, Aina, Barcelona, 2017. All rights reserved.

None of the content of this academic work may be reproduced, distributed, broadcast and/or transformed, either in whole or in part, without the express permission or authorization of the author.

ÍNDEX

INTRODUCCIÓ	5
PART TEÒRICA	8
1.1 Context: La cortesia i les formes de cortesia.....	8
1.2 L'aplicació dels estudis de cortesia a la traducció.....	9
1.3 La religió en les formes de cortesia de l'àrab	11
1.4 Naguib Mahfuz i Entre dos palaus	12
PART PRÀCTICA: ANÀLISI D'ENTRE DOS PALAUS	14
2.1 La salutació i el comiat	16
2.1.1 La salutació.....	16
2.1.2 El comiat	21
2.2 El compliment	24
2.3 L'agraïment.....	36
2.4 La disculpa	41
ALTRES FORMES DE CORTESIA	47
CONCLUSIONS.....	54
REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES	56

INTRODUCCIÓ

El present treball de final de grau és un estudi que tracta d'analitzar les formes de cortesia de la llengua àrab i la seva equivalència al català.

Per tal d'assolir aquest objectiu, hem realitzat, en primer lloc, l'anàlisi de *Bayn al-qasrayn*, el primer llibre de la trilogia escrita per l'autor egipci Naguib Mahfuz i la seva traducció al català, *Entre dos palaus*, traduïda per Dolors Cinca Pinós.

Quan es du a terme una traducció d'un llibre literari com el que acabem de mencionar, són molts els reptes que la traductora troba pel camí. Parlem de desafiaments tant a nivell teòric com a nivell pràctic, ja que les formes i les condicions d'aplicació d'aquestes expressions de cortesia varien considerablement d'una cultura a una altra. En el cas de les cultures àrab i catalana, aquestes dificultats són inclús més pronunciades a conseqüència de les grans diferències que existeixen entre una societat i l'altra. En casos com aquest, el pont lingüístic construït per la traductora és més elaborat i més extens, perquè la riuada de diferències i dificultats és més ampla.

En aquest sentit, per tant, com a estudiant de traducció i futura traductora, trobo que és adient fer un anàlisi profund i valorar aquests esforços duts a terme en un aspecte de la llengua com és la llengua àrab comparada amb la catalana; un camp segurament no tan conegut ni estudiat.

Així doncs, aquest estudi té com a objectiu descriure i analitzar les postures i solucions adoptades per la traductora. Ens proposem analitzar quin tractament han rebut certes formes de cortesia, en concret: la salutació i el comiat, el compliment, la disculpa i l'agraïment; per part de la traductora al català i investigar fins a quin punt ha estat transparent i accessible per a tots els lectors destinataris.

Pel que fa al llibre en sí, és important mencionar que va ser escrit per Mahfuz al 1956 i traduït per Dolors Cinca al 1996. A més, la història succeeix

als anys 20, així que, entre tot, és un llibre amb un vocabulari una mica diferent del que avui en dia estem acostumats, tant en català com en àrab, degut a l'evolució constant del llenguatge i les seves expressions. En àrab, l'autor utilitza un llenguatge que concorda amb l'Egipte de principis de segle, amb totes les normes socials i culturals que aquest aspecte inclou, la qual cosa és, definitivament, una dificultat afegida per a la traductora. La manera com ella ho traspasa al català és digne, com veurem, d'un bon anàlisi. Des del meu punt de vista, però, el resultat final és a vegades un xic exagerat per a la percepció del lector destinatari, ja que en ocasions les paraules i expressions són massa poc col·loquials sobretot pel que fa a les vegades i a la manera en què esmenta el nom de Déu (Al·là en la versió original àrab). Aquest fet es deu a: o bé l'època en la qual la traductora va traduir el llibre (ara ja fa més de vint anys), època en que la església era més present en la societat que no pas actualment i, per tant, present també en el vocabulari diari de la gent; o bé perquè la seva intenció era allunyar-se tan poc com pogués de la versió original en àrab, un idioma que, com sabem, disposa de moltes expressions i formes de cortesia on es menciona el nom d'Al·là.

En segon lloc, hem dut a terme un altre anàlisi anomenat "Altres formes de cortesia" i, tot i que tracta del mateix pont lingüístic, aquest apartat és més curt i variat. Consta de traduccions realitzades per jo mateixa durant els meus estudis de traducció de l'àrab al català; contes tradicionals àrabs i unes altres poques expressions de cortesia. L'anàlisi consisteix dels mateixos criteris perquè també ens basarem amb les tècniques de traducció utilitzades en l'anàlisi del llibre de Mahfuz.

Malgrat tot, en el cas de les traduccions dutes a terme per jo mateixa, l'estudi serà més detallat i en conec el procediment i les dificultats de primera mà, per la qual cosa té un aire diferent que la resta de formes de cortesia.

Pel que fa als motius pels quals vaig escollir aquest tema, n'hi ha dos de clars. En primer lloc, com ja he mencionat anteriorment, l'àrab és la tercera llengua dels meus estudis de traducció i l'he estudiat durant quatre

anys, temps en què m'he pogut endinsar en la llengua i la cultura en sí i he descobert que, decideixi el que decideixi per a la meva carrera professional, aquest món sempre m'interessarà i em fascinarà. Així doncs, em va semblar adient i lògic treballar algun aspecte del camp de la traducció en el qual pogués gaudir i m'hi sentís còmode, com és el món àrab. El segon motiu, estrictament relacionat amb el primer, és purament aprenentatge. Si bé es cert que no m'he llegit el llibre original de Mahfuz perquè requeria d'un nivell del que no gaudeixo, sí que he conegut nou vocabulari i expressions àrabs durant la identificació i l'anàlisi de les formes de cortesia. Cal destacar que també he pogut endinsar-me en algunes expressions catalanes que, o bé no coneixia o bé no en sabia el significat original ni d'on provenien.

PART TEÒRICA

1.1 Context: La cortesia i les formes de cortesia

Ja que la definició de “cortesia” és força pobre al Diccionari d’Institut d’Estudis Catalans, ens basarem en la que apareix a la Real Acadèmia Espanyola: “Demostració o acte amb el que es manifesta l’atenció, respecte o afecte que té una persona a una altra” i també en la de Mª Moliner, que diu que és el “conjunt de regles mantingudes en el tracte social, amb les que les persones es mostren entre elles consideració i respecte”.

Les formes de cortesia tenen els seus orígens a l’Edat Mitjana, quan els cortesans van idear un sistema de modals per dirigir-se els uns als altres per tal de distingir-se del poble i així, crear-se una etiqueta. La cortesia no deixa de ser una sèrie de convencions lingüístiques que canvien depenent de la relació socials dels interlocutors i que, per tant, varien d’una llengua a una altra, perquè cada llengua i cultura té les seves pròpies convencions culturals. A partir de la proposta de Brown i Levinson (1978, 1987), definim la cortesia com la codificació lingüística de les relacions que s’estableixen entre els participants en un esdeveniment de parla. Des d’aquesta perspectiva les expressions i frases que hem analitzat es caracteritzen per reflectir la relació social i de poder que hi ha entre els dos interlocutors, en una Egipte conservadora que no s’amaga del patriarcat que regnava en les famílies. Així doncs, veurem amb claredat com moltes expressions i formes de cortesia que mostren respecte van dirigides al pare de la família protagonista, que és el qui porta les regnes en tots els sentits.

El llenguatge és el mitjà de relació interpersonal més poderós, aquell que ens permet un grau d’intercanvi d’informació més gran. Ara bé, aquest intercanvi es realitza seguint una sèrie de convencions lingüístiques que reflecteixen la relació social dels interlocutors i que varien d’unes llengües a unes altres. És a dir, segons diversos factors com el grau de coneixement de l’altra persona, l’edat, el sexe, etc., adoptem un rol determinat que es

palesa en l'ús d'uns recursos diferents producte de les convencions culturals de cada llengua (Josep R. Guzman). Per tant, doncs, se'ns presenten molts problemes a l'hora de traduir aquestes formes de cortesia d'un idioma cap a un altre, així com de l'àrab al català, que són les dues llengües amb les que ens centrarem al llarg d'aquest treball.

Per tal d'entendre el funcionament de la cortesia, caldrà que ens fixem amb alguns estudis fets que analitzen les estratègies de la cortesia (Lakoff, 1973; Brown i Levinson, 1978, 1987; Leech, 1983,). Tots aquests parlen d'un concepte anomenat *face*, que es refereix a la personalitat de l'home com a membre individual de la societat de la que forma part. Les imatges de cada ésser humà es componen de dos factors complementaris, marcats amb els termes *positiu* i *negatiu* (H. Haverkate, 1994). Brown i Levinson defineixen aquest concepte de la següent manera:

El centre del nostre model l'ocupa una noció molt abstracta, que consisteix en dues classes específiques de desitjos (face-wants), que els interactuant s'atribueixen mútuament: el desig que un no vegi impedit els seus actes (negative-face) i el desig que els actes d'un siguin aprovats (fins a un cert punt) (positive-face). (Brown i Levinson, 1978).

1.2 L'aplicació dels estudis de cortesia a la traducció

Al llarg de la història s'han dut a terme estudis que parlen de la cortesia lingüística des del punt de vista de la traducció. La majoria d'ells parteixen de l'anglès, però també existeixen estudis del castellà, l'àrab, el turc, l'hebreu, etc. Es tracta d'estudis d'autors com Hatim, (1998), House, o els de Haverkate (1994).

Tal i com explica detalladament l'estudi de Hussein Al Duweiri¹, durant el procés de traducció de certes formes de cortesia àrabs ens trobem davant dels anomenats “errors pragma-lingüístics” (1996) i “errors pragma-religiosos” (1997)². Segons ell, aquests errors poden interferir en la comunicació entre el text i el lector, donant lloc d'aquesta manera a una distorsió del missatge. Sense cap mena de dubte, la traducció de les formes de cortesia àrabs són una àrea complexa, especialment les que estan carregades de connotacions religioses, a causa d'aquestes diferències pragma-lingüístiques i pragma-religioses, les quals s'apliquen a qualsevol traducció entre llengua i cultures diferents, però està clar que en el cas de l'àrab, per exemple, la dificultat és més marcada perquè les diferències també ho són. I és que, de fet, tal i com analitzarem més endavant, existeixen moltes formes de cortesia àrabs que mostren la influència de la religió islàmica - religió majoritària en el món àrab- en la vida dels àrabs i, per tant, en la manera en la que s'expressen.

Segons Hatim, el traductor ha de seguir les normes de la llengua i cultura meta quan la funció principal del text original (TO) va més enllà de transmetre informació; només d'aquesta manera el destinatari final facilitarà la comprensió al destinatari final. Dit d'una altra manera; si l'objectiu del TO és “conquistar” al lector, el traductor ha de respectar al màxim les formes de cortesia del TO per tal que l'objectiu s'acompleixi també en el text meta (TM).

Així mateix, Hussein Al Duweiri afirma que, respecte a la traducció de les formes de cortesia lingüística, existeixen dos tipus d'estratègies generals: la domesticació i l'estranyament³. A continuació, malgrat no siguin les estratègies mitjançant les quals ens basarem, val la pena definir-les:

¹ *La traducción de fórmulas de cortesía lingüística del árabe al español e inglés en los textos literarios* (2012).

² Farghal i Borini (1996 i 1997)

³ Nocions introduïdes per Venuti (1995) en les quals Hatim també creu i menciona en els seus estudis (1998)

És una estratègia de traducció que apunta a una reducció etnocèntrica d'un text original als valors culturals d'una llengua meta. Aquest mètode es caracteritza per crear un estil fluït, idiomàtic i el més natural possible per la llengua i cultura meta, fins al punt que el lector final del TM pot ser que no sigui conscient que està llegint una traducció. Contràriament, l'estranyament implica una desviació de les convencions culturals de la llengua meta amb la finalitat de mantenir la identitat estrangera de l'original. Aquest mètode busca preservar les característiques lingüístiques i estilístiques del TM, fins i tot si aquestes construccions resulten ser estranyes o poc fluïdes en la llengua i cultura meta. Es refereix a un tipus de traducció en el qual el lector final és conscient que es troba davant un text traduït. (Al Duweiri, 2012).

1.3 La religió en les formes de cortesia de l'àrab

Com bé sabem, en tots els idiomes s'utilitzen formes i expressions de cortesia, el significat de les quals difereix en cada un d'ells depenent del rerefons històric, lingüístic i, evidentment, religiós del país i de la llengua. Tenint en compte que Naguib Mahfuz és un escriptor que recorre sovint a les formes de cortesia en els seus diàlegs i que l'àrab és un idioma en què aquestes expressions hi són molt presents en el dia a dia, val la pena dedicar una part del treball a explicar el rerefons de tot plegat.

La vida àrab està, encara ara, estretament relacionada amb la seva religió, l'Islam, i per tant, no és d'estranyar que Al·là i profetes es mencionin constantment en el dia a dia dels àrabs i en qualsevol situació. Pels musulmans, la cortesia és un aspecte significador que han adoptat l'actitud correcta; els musulmans adopten formes i actituds en correspondència en la valoració d'ell mateix, d'Al·là, de l'Alcorà, del Profeta, dels seus pares, germans, familiars, amics, de la creació sencera. Es tracta d'uns comportaments que es resumeixen en que cada un dels seus gestos i accions poden succeir gràcies a una força major i poderosa: des dels gestos més

quotidians com ara assentar-se i aixecar-se degudament, acollir els convidats a casa o bé vestir-se; als més excepcionals, tots ells basen la seva existència en l'Islam.

Per exemplificar-ho, hem trobat convenient afegir una sèrie d'expressions quotidianes en la llengua àrab⁴ i veurem com moltes esmenten el nom d'Al·là.

- Assalamu Aleikum: la simple expressió per a saludar algú, significa, literalment “la pau sigui amb vosaltres”.
- Isha-Allah: “si Al·là vol”, l'equivalent en català seria “si Déu vol”.
- Alhamdu-Lillah: “alabat sigui Al·là”.
- Astaghfiru-Allah: “que Al·là em perdoni”, quan ens penedim d'alguna cosa.
- La- Ilaha-Il Allah: “no hi ha Déu excepte Al·là”.

1.4 Naguib Mahfuz i Entre dos palaus

Conegut especialment per la seva obra narrativa, Mahfuz va ser el primer escriptor àrab de literatura en rebre el Premi Nobel de Literatura. Sense cap mena de dubte, va ser una figura intel·lectual de primer ordre al seu país.

Entre dos palaus és un llibre que forma part de l'anomenada etapa realista de l'escriptor, juntament amb els dos altres llibres de la “Trilogia del Caire” (*El palau del desig* i *El carrer del sucre*). També cal destacar-ne d'altres com *L'epopeia dels Harafich*, i *Els casaments d'Al-Qubba*, traduïts al castellà però no al català.

La novel·la és la primera part d'una trilogia que explica, en tres generacions, la vida de la família Abdelgauad. *Entre dos palaus* narra la primera generació; el pare, el senyor Ahmed Abdelgauad, és el propietari

⁴ Islam en español. *Expresiones árabes con su traducción al castellano.*

d'una botiga de comestibles i representa la figura dictatorial i temuda per tots els membres de la família, l'actitud del qual canvia radicalment quan es troba fora d'aquest ambient amb els seus companys, amics i amants, convertint-se així en un home afable, bromista i festiu, tot i que respectat igual. La seva dona, l'Amina, sempre està atent a les necessitats del seu home i es comporta com una criada treballadora i submisa que tem el seu marit d'una manera exagerada. No li és permès sortir de casa, i si ho fa ha de ser amb la companyia del seu marit i en cotxe per tal que cap més persona li posi l'ull al damunt. A la casa on succeeixen la major part dels fets també hi conviuen els cinc fills, que tenen el mateix protagonisme: el lassín, primogènit i fill d'una altra dona, l'estudiós i exemplar Fahmi, l'entremaliat Kamal, la preciosa Aixa i la intel·ligent Khadiga. El context d'aquesta novel·la, el qual és essencial per tal d'entendre els personatges i, per tant, els seus diàlegs i expressions que fan servir, és l'Egipte dels anys 20; una Egipte conservadora i religiosa que lluita per l'alliberament del colonialisme anglès. Els espais que crea Mahfuz estan ben delimitats, situats als carrers del Caire i entre les parets de cases familiars; els personatges estan molt ben perfilats en la seva psicologia i en la seva representativitat social, i observem com les vides d'aquests personatges es creuen amb els esdeveniments històrics més rellevants que succeïen al país.

Com podem veure al llarg del llibre, els diàlegs, com a tret general característic de Mahfuz, tenen una gran força narrativa, impregnats de diferents referències divines, exclamacions de rendició davant del destí i cites de l'Alcorà.

En definitiva; tal i com molt bé ho explica Antonio Cózar⁵, al llarg de les pàgines s'enllacen històries d'amor, plenes de traïcions, de desitjos ocults i d'alegries, situades en un espai cultural musulmà. El lector percep des de la primera pàgina la diferència entre aquest món egipci i l'occidental, tot i que reconeix al mateix temps com les relacions entre les humans són les mateixes.

⁵ La literatura de Naguib Mahfuz. *Nueva revista*

PART PRÀCTICA: ANÀLISI D'ENTRE DOS PALAUS

Malgrat trobem moltes formes de cortesia al llarg del llibre, tan sols ens disposarem a analitzar les més importants. És per això que, basant-me en l'estudi de Haverkate (1994), he decidit dividir només les formes de cortesia més freqüents en quatre grups per tal de fer més amè i clar el seu anàlisi: la salutació i el comiat, l'agraïment, la disculpa i el compliment.

Molts teòrics s'han basat en la teoria de Vinay i Darbelnet en l'elaboració de noves teories de traducció. No obstant això, és l'aportació de Molina Martínez (2006)⁶ amb la que ens basarem en el nostre anàlisi perquè es tracta d'una aportació molt detallada i adequada. Proposa un llistat de tècniques de traducció de *culturemes*⁷ basant-se en diverses propostes de diferents teòrics.

A continuació passem a descriure breument en què consisteix cada tècnica.

- **Adaptació:** Reemplaçar un element cultural per un altre propi de la cultura receptora.
- **Ampliació:** Afegir elements lingüístics. S'oposa a la tècnica de compressió.
- **Amplificació:** Introduir precisions no formulades al text original: informacions, perífrasis explicatives. Inclou les notes del traductor i s'oposa a la tècnica d'elisió.
- **Calc:** Traduir literalment una paraula o sintagma estranger ; pot ser lèxic i estructural.

⁶ Molina Martínez, Lucia. *Análisis descriptivo de la traducción de la cultura árabe- espanyol* (2006)

⁷ Són unitats de comunicació i contingut amb les que es comprenen els sistemes culturals amb els quals es distingeix cada país, la seva cultura, costums i hàbits. Ens ajuda a entendre la comunicació entre les cultures de diferents llocs, les seves diferències i similituds. (Rodríguez Jaimes, Y. (2014))

- **Compensació:** (*introduït per Nida*) Introduir a algun altre lloc del text un element d'informació o un efecte estilístic que no s'ha pogut reflectir al mateix lloc on està situat al text original.
- **Creació discursiva:** Establir una equivalència efímera totalment imprevisible fora de context.
- **Descripció:** Reemplaçar un terme o expressió per la descripció de la seva forma i/o funció.
- **Equivalent encunyat.** Utilitzar un terme o expressió reconegut pel diccionari o per l'ús lingüístic com a equivalent en la llengua d'arribada.
- **Generalització:** Utilitzar termes més generals o neutres. S'oposa a la tècnica de particularització.
- **Modulació:** Efectuar un canvi de punt de vista, d'enfoc o de categoria de pensament en relació a l formulació del text original; pot ser lèxica i estructural (*seràs pare* → *tindràs un fill*)
- **Prestem:** Integrar una paraula o expressió d'una altra llengua. Pot ser pur (sense cap canvi) o naturalitzat (transliteració de la llengua estrangera).
- **Substitució (paralingüística, lingüística):** Canviar elements lingüístics per para lingüístics (entonació, gests) o viceversa (*va dir "sí"* → *va assentir amb el cap*).
- **Traducció literal:** Traduir paraula per paraula un sintagma o expressió.
- **Transposició:** Canviar la categoria gramatical.
- **Variació:** Canviar elements lingüístics (o paralingüístics, com l'entonació o els gests) que afectin aspectes de la variació lingüística: canvis de to, estil, dialecte social, dialecte geogràfic, etc.

2.1 La salutació i el comiat

Segons el Diccionari de l'Institut d'Estudis Catalans (DIEC), “saludar” es defineix de la següent manera: “adreçar (a algú) paraules o un gest, especialment convinguts pel costum, que expressen auguri, afecte, respecte, especialment quan hom l'encontra, l'escomet o se n'acomiada. *Va passar pel meu costat sense saludar-me. Va saludar-la amb un «Estigui boneta». Quan te'n vagis no et descuidis de saludar a tothom. Saludar militarment.*”

Completarem aquesta informació en la definició que ens ofereix Haverkate (*La cortesia verbal*, 1994): La salutació és un acte expressiu idiosincràtic per diverses raons entre les quals destaquen les següents:

1. La salutació es considera com un acte expressiu universal; no es coneixen cultures en les quals no estigui integrat en el component verbal de la interacció social.
2. La seva realització formal està basada en fórmules rutinàries, majoritàriament fossilitzades.
3. L'acte de saludar no serveix per a transmetre informació proposicional.

Haverkate aclareix que la funció de la salutació és obrir el canal comunicatiu i convidar el parlant a iniciar una conversa, i per tant, com totes les fórmules de cortesia, estableix una determinada relació entre els dos interlocutors.

2.1.1 La salutació

TA	صباح النور يا نور العين.. (p.24)
TC	Bon dia, fill meu! (p.27)

La primera part de la salutació “bon dia” està traduïda literalment perquè es tracta d’una salutació comuna i internacional, però a la resta de la frase hi trobem clars elements culturals, com per exemple en l’última part on la traductora ha recorregut a traduir نور العين com a “fill meu”. Malgrat tot, una opció més literal seria “estimat” o bé “nineta dels ulls”, la qual cosa tindria sentit perquè aquesta frase està pronunciada per l’Amina i dirigida al seu fill Fahmi, pel qual sent una certa debilitat, tal i com ha mostrat varis cops al llarg de la novel·la.

TA	أهلاً وسهلاً بالشيخ متولي عبد الصمد، تفضل، حلت البركة.. (p.45)
TC	Benvingut sigueu, xec Mituali Abdessamad. Passeu, beneïda sia aquesta hora (p.43)

Ens trobem amb una traducció literal fins la paraula “passeu”; l’última frase, literalment significa “amb tu regna la benedicció” o “ha arribat la benedicció amb tu”. Observem que la tècnica utilitzada per la traductora és la transposició perquè s’ha canviat el nom البركة per l’adjectiu “beneïda”.

TA	أهلاً وسهلاً، كان حقاً علينا أن نفرش الأرض بالرميل.. (p.98)
TC	Benvinguda sigueu!, us hauríem d’haver posat una catifa (p.85)

TA	السلام عليكم يا أبي، جئت لأحدثك في أمر هام.. (p.119)
TC	Déu vos guard, pare. He vingut per parlar-vos d’un assumpte important. (p.101)

En aquest cas, la traductora ha optat per una traducció clarament literal.

TA	سيدي، إذا أذنت لي حدثتك عن شأن رجائي فهمي أن أبلغك إياه. (p.146)
TC	Benvolgut espòs, m'agradaria parlar-te d'un assumpte que en Fahmi m'ha pregat que et comentis. (p.120)

Primer de tot, podem observar que en lloc de “senyor meu”, que seria la traducció literal de سيدي, la traductora ha optat per un “benvolgut espòs”, que no sona tan medieval i manté l'essència de l'autoritat i el respecte del senyor de la casa cap a l'Amina, la seva dona. Més endavant, tornem a veure la paraula “assumpte”, però en aquest cas és la traducció de “شأن”, que és sinònim de “أمر”.

TA	كمال! ..شرفت البيت..تعال اجلس إلى جانبي.. (p.153)
TC	Kamal! Quina alegria!, vine, seu a la meua vora. (p.125)

En comptes de “has honrat la casa!”, que és el que diu el text original, l'autora ha optat per una traducció més natural perquè va dirigit a un nen: “quin alegria!; i, per tant, ha dut a terme una generalització.

TA	أهلاً وسهلاً، شرفت البيت وأهله. (p.254)
TC	Benvinguda, és un honor tenir-la aquí (p.199)

En aquest cas, la paraula “honor” hi queda més adient pel context, perquè la conversa és entre dos adults. La traducció original parla de la casa i la

família, mentre que la traducció catalana només diu “aquí”, i així ho simplifica.

TA	ربنا يشرف قدرك يا سي السيد.. (p.254)
TC	Estigui ben bé en gràcia de Déu, senyor (p.199)

Segons l'Enciclopèdia catalana, l'expressió “en gràcia de Déu” significa estar net de pecat; així doncs, malgrat les paraules no siguin les exactes, els bons desitjos sí que són els mateixos i el receptor ho rep de la mateix forma. Per tant, s'ha optat per una adaptació del text, ja que el que Mahfuz diu literalment és “que Déu honri el teu valor”.

TA	أهلاً وسهلاً، زارنا النبي.. (p.261)
TC	Benvinguda sigueu. És un honor gaudir de la vostra visita (p.205)

زارنا النبي significa “ens visita el profeta”, però l'autora ha preferit tornar a utilitzar la paraula “honor”; perquè no hi ha cap expressió en català que mencioni els profetes, sinó que aquesta paraula es guarda més per quan es parla de termes eclesiàstics. En canvi, que una visita sigui un honor per algú és una expressió molt comuna i formal a la vegada.

TA	صباحنا ناد، ماذا وراءك يا سبع؟ (p. 376)
TC	Bon dia! Què hi ha de nou? (p.293)

(Què hi ha darrere teu?) és una expressió que amb català equivaldria a la comuna frase “què hi ha de nou?”, que s'utilitza com a forma de salutació i equival a altres expressions com ara “què tal?” o bé “què m'expliques de nou?”.

Segons el diccionari àrab-espanyol de F. Corriente, la paraula سبع (*sabi*) significa “fera, animal de presa, lleó”, és a dir, un animal valent. Per tant, l'autor compara la persona a qui es dirigeix amb un animal valent; i és un terme positiu perquè qualifica aquesta persona de valent o bé espavilat.

TA	فرصة طيبة لأحييك ولأكون في خدمتك.. (p.390)
TC	Aprofito l'avinentesa per saludar-la i posar-me a la seva disposició (p.304)

Com podem veure, aquest cop la traductora ha realitzat una traducció literal, tot i que en comptes de “posar-me al seu servei”, ha optat per la paraula “disposició”, que ve a ser un sinònim.

TA	تفضل يا شيخ متولي، حلت البركة.. (p.536)
TC	Endavant, xec Mituali, sigueu benvingut (p.410)

L'expressió utilitzada al text original (حلت البركة) és la mateixa que hem vist anteriorment, però aquest cop, el significat i l'essència s'ha perdut lleugerament perquè la versió catalana és més simple: “sigueu benvingut”.

TA	عليكم السلام ورحمة الله..
TC	Déu us do bona tarda! (p.436)

Les paraules originals són “pau i misericòrdia de Déu”, però altra vegada l'autora catalana ha preferit utilitzar una expressió més natural i menys eclesiàstica, tot i que l'essència hi continua sent perquè fa servir la paraula “Déu” i el verb “do” (donar), que, segons el llibre *Treballs de lingüística històrica catalana*, de Josep Moran i Ocerinjauregui, és una forma registrada del català antic. Aquesta forma és, molt probablement, paral·lela al francès *douer*.

Així doncs, en aquesta expressió hi veiem una compensació, perquè en comptes de traduir “pau i misericòrdia”, la traductora ha afegit “donar bona tarda” i així compensa l'estil.

2.1.2 El comiat

TA	أستودعكم الله (p.11)
TC	Aneu-vos-en nom de Déu i de bé (p.18)

Malgrat no sigui exactament una traducció literal, que vindria a ser “us deixo en mans de Déu”, s'hi acosta bastant.

TA	مساء الخير يا سيدي (p.12)
TC	Bona nit (p.19)

Aquestes dues últimes frases de cortesia són simples i no necessitem analitzar-les a fons. L'únic que hi ha per a comentar és que en la segona, un

altre cop la traductora prefereix ometre la paraula “senyor meu”, i diu simplement “bona nit”. Segurament perquè al llarg del llibre (de fet, des del primer moment) el lector percep que el senyor de la casa és una figura exageradament autoritària, sobretot per l’Amina, i per tant, no és necessari afegir “senyor meu” a cada frase pronunciada per ella.

TA	إلى الغد؟! (p.109)
TC	Fins demà? (p.93)

Es tracta, un cop més, d’una traducció literal.

TA	أدعك الآن لعناية المولى، وإلى الغد.. (p.142)
TC	Déu ens do bona nit, i fins demà. (p.117)

La traducció literal seria “et deixo (t’entrego) en la protecció de Déu”. En canvi, en aquesta frase, l’autora ha escollit una expressió completament diferent. No obstant això, ha sabut mantenir l’estil i el significat general.

TA	آن لك أن تعود إلى سريرك بسلام (p.145)
TC	Vinga! Ja és hora de tornar-te’n al llit. (p.120)

La traducció al català perd el significat exacte de la versió àrab. L’original diu “ja és hora que vagis al llit en pau”, i aquest بسلام (en pau) deixa obert un ventall de possibilitats equivalents, com per exemple “ves a dormir tranquil/relaxat/etc.”. Per tant, podríem dir que és una omisió força important.

TA	من فمك لباب السماء..عال..عال..ربنا يكرمك. تقضل فارقنا، مع السلامة. (p.187)
TC	Molt bé, noi, molt bé! Déu et faci bo! Au va, passa, ves-te'n. Bona nit... (p.149)

En aquesta frase és molt important entendre el que diu Mahfuz literalment: “Des de la teva boca a la porta del cel...molt bé, molt bé, que Déu t'honri. Endavant, acomiada't de nosaltres, que t'acompanyi la seguretat (és a dir, que te'n vagi sa i salvi)”. Si en disposem a analitzar-la, la primera part significa que el teu desig arribi fins a Déu; que és compleixi, i més endavant, diu “que Déu t'honri”. L'autor col·loca la primera frase en primer lloc i, en canvi, la traductora opta per ajuntar-les totes dues amb la simple expressió “que Déu et faci bo”; i la posa després del..عال..عال.. (“molt bé, molt bé”).

Aquesta última expressió catalana, segons el Gran Diccionari de la Llengua Catalana (d'ara en endavant, GDL) s'utilitza originàriament per a deixar per inútil algú que hom considera curt d'enteniment, que es capté equivocadament, etc., i equivaldria a l'expressió “que Déu t'empari!”. Aquesta explicació té sentit si ens fixem en el context: el Kamal, el germà petit, no vol que les seves dues germanes grans marxin de casa després de casar-se i és aquí quan la Khadiga, farta de preguntes i súpliques, acaba donant la raó al pobre nen per tal de fer-lo callar. El Kamal encara és innocent i no és gens conscient de les normes religioses i socials a les que estan sotmesos.

Per tant, observem com la traductora ha recorregut a la tècnica de compressió, que s'oposa a la de l'ampliació.

TA	توكلي على الله... (p.200)
TC	Aneu en nom de Déu i de bé! (p.152)

Traducció literal.

TA	إلى بيتك مصحوبة بسلامة الله.. (p.268)
TC	Vés-te'n a casa i que Déu t'empari (p.210)

La traducció literal seria “vés-te'n a casa teva acompanyada de la protecció de Déu”. Segons el GDLC, l'expressió utilitzada en la traducció catalana (que Déu t'empari) és una exclamació, generalment jocosa, amb què hom manifesta por per les conseqüències d'un acte temerari o per alguna cosa enutjosa que es veu a venir al damunt.

TA	إلى اللقاء.. (p.393)
TC	A reveure! (p.306)

En comptes de “fins al retrobament” que és el que diu el text original, s'ha traduït com a “a reveure”. Equivaldria el mateix i sona natural.

2.2 El compliment

“L'objectiu il·locutiu del compliment deriva d'un objecte social general que consisteix en crear o mantenir un ambient d'amabilitat. Específicament, els parlants que emeten un compliment tenen com a objectiu

expressar solidaritat i estima, així com establir un context que faciliti la col·laboració entre els interlocutors. El compliment, per tant, és una estratègia de cortesia eficaç per introduir un acte de parlar que amenaça la imatge negativa de l'oient". (Haverkate, 1994).

En aquest apartat hem seleccionat uns quants compliments per tal de veure la seva equivalència al català. Val a dir que es tracta d'un llibre on les formes de compliment hi són molt comunes, ja sigui per l'estil de Mahfuz o per les normes socials de l'època, sobretot en el cas del protagonista, ja que dins l'estatus social on pertany és important el fet d'aparentar i "quedar bé" davant els altres.

TA	أنت فتاة نادرة المثال، من يضارئك في مهارتك أو نشاطك؟...وروحك الخفيفة ووجهك اللطيف؟ ماذا تريدان أكثر من هذا؟ (p.38)
TC	Ets una noia com no n'hi ha gaires. Qui té la teva destresa i el teu nervi? , i la teva amabilitat i una cara bonica com la teva? Què més vols? (p.38)

La paraula نادرة significa "infreqüent/que no és comú/excepcional" i les dues paraules juntes نادرة المثال vindrien a dir "un exemple únic". Tot i que personalment l'adjectiu "excepcional" també funcionaria perquè és positiu i afalagador, la traductora ha optat per a no posar cap adjectiu, sinó utilitzar l'expressió "com no n'hi ha gaires", que, més que positiva, és una frase neutre la positivitat de la qual depèn del context; i aquest tècnica es coneix com a generalització. Més endavant, quan es mencionen les virtuts, canvia l'"esperit lluminós i cara amable" (وروحك الخفيفة ووجهك اللطيف) per "amabilitat i cara bonica". A simple vista, sembla estrany que hagi fet servir la paraula

“amabilitat” en el primer compliment i no pas en el segon, però en realitat no és res més que una modulació i una substitució lingüística: “amable” ha passat de ser un adjectiu, que en català podria significar bonic si qualifica una cara, per exemple, a ser un nom, el significat del qual equivaldria a “esperit lluminós” o bona persona.

TA	أوحشتنا يا شيخ متولي... منذ عاشوراء لم نستمتع برويتك... (p.46)
TC	Ja us trobàvem a faltar, xEIC Mituali, des de la festa d'Aixura no havíem gaudit de la vostra presència. (p. 44)

Es tracta d'una traducció literal excepte pel que fa a la última frase, ue traduïda literalment seria així: “des de l'Aixura no hem gaudit el veure't”. Com sabem, en àrab és molt comú utilitzar els anomenats *màsders* (noms dels verbs), però com que en català no sona natural, s'ha optat per una opció més vàlida i equivalent: la paraula “presència”.

Val a dir, a més a més, que tot i que el terme Aixura surt varies vegades a la xarxes socials escrita tal i com l'escriu la traductora, a la pàgina web esadir.cat proposen una altra transcripció: Ashura.

TA	ما حاجتك إلى السكر وفي لسانك هذه الحلاوة كله؟ (p.100)
TC	Per què voleu sucre, matrona, si en la vostra llengua hi ha tota la dolçor del món? (p.87)

Vindria a ser una traducció força literal amb petits canvis, com ara el fet que s'ha substituït لسانك (llengua) per “boca” i també s'ha afegit “del món” en

comptes de simplement dir “tota la dolçor”. Per tant, podríem que s’ha dut a terme una ampliació.

TA	ما أبرعكم يا بنى آدم في تحسين الشر، والله يا ابن عبد الجواد لولا حبي لك ما باليت أن تحدثني وأنت قاعد إلى فاجرة.. (p.50)
TC	Que hàbils sou, els humans, a l’hora de fer tornar bo allò que és dolent! Et ben asseguro, fill de l’Abdelgauad, que si no fos per l’afecte que et tinc, no m’importaria que em parlessis de mentre muntés una prostituta (p.47)

Literalment diu “que hàbils sou, fills d’Adam, en millorar allò dolent/les coses dolentes”. Segons el Diccionari de l’Institut d’Estudis Catalans (d’ara en endavant, DIEC), l’expressió “fills d’Adam” també es fa servir en la llengua catalana per denominar el conjunt d’éssers humans, tot i que en la definició que ofereix el GDLC només al·ludeix els homes. Una de les possibilitats és que la traductora optés per una expressió més neutre, aplicant així la tècnica de la generalització. que es referís tant als homes com a les dones, malgrat la traducció fos realitzada durant uns anys en els que no es donava tanta importància al llenguatge sexista.

També val a dir que el terme “fills d’Adam” tampoc és comú en àrab, tot i que s’entén, però l’autor l’utilitza per donar un toc graciós a l’escena.

Pel que fa a la última frase, la paraula més comuna en àrab per dir “puta” com a insult, és قحبة, però فاجرة s’utilitza més per a designar la professió de prostituta en sí d’una manera més ofensiva.

TA	الكريم مثلك يُسرق ولا يسرق. (p.102)
----	-------------------------------------

TC	No em crec que un home amb un cor tan gran afani res, més aviat és a l'inrevés, us engalipen. (p.88)
----	--

En aquesta frase veiem com s'ha realitzat una ampliació i modulació força destacable, tot i que el significat queda intacte i la frase està molt ben aconseguida. L'original és curta i simple: “Un home generós/honrat com vostè no roba, sinó que se li roba”. Per començar, a l'inici s'hi ha afegit “no em crec que...”, i l'adjectiu “generós/honrat” s'ha canviat per un sintagma preposicional (“amb un cor tan gran”). A continuació, ja que una traducció literal quedaria molt estranya, tot i que s'entendria, la traductora l'ha canviat completament.

També és important mencionar els verbs يَسْرِقُ i يُسْرِقُ, de forma passiva i activa respectivament; per tant, un vol dir “robar” i l'altre “ser robat”. La única cosa que marca la diferència entre els dos verbs, de primera forma, entre la passiva i l'activa, és la vocalització.

TA	بسم الله ما شاء الله..! (p.104)
TC	Valga'm Déu, extraordinària!(p.89)

En l'expressió original no hi ha cap adjectiu que equivalgui a “extraordinària”, però el fet que qui diu la frase admira a la persona a qui va dirigida queda implícit però força evident, també pel context, ja que va dirigida a la Zubaida, la guapa amant del senyor Abdelgauad.

TA	يا لك من رجل مظهره الوقار والتقوى وباطنه الخلاعة والفجور، الآن صدقت حقاً ما قيل لي عنك..(p.106)
----	---

TC	Quin home més honorable i pietós per fora i tan depravat i llicencios per dins! Ara em començo a creure allò que m'han dit de tu. (p.91)
-----------	--

Els substantius que hi ha al text original són: التقوى (dignitat), (pietat/devoció), خلاعة (depravació) i الفجور (impuresa/vici); i en la traducció, s'han substituït aquests substantius per adjectius, la qual cosa és una transposició. La frase que trobem després del punt, és una traducció literal.

També cal remarcar l'ús dels signes de puntuació en àrab: en àrab clàssic no s'usava cap signe de puntuació, ni tan sols el punt final⁸. Observem, també, com la majoria de vegades, els tres punts suspensius equivalen en català al signe d'admiració.

TA	تحيا الخلافة! (p.117)
TC	Visca el califat! (p.99)

Traducció literal.

TA	قل يحيا الصدر الأعظم.. (p.117)
TC	Més val que diguis: Visca aquest pit excels! (p.99)

⁸ En àrab clàssic, l'ús de determinades partícules orientava l'entonació del discurs. A més, d'aquestes partícules, la llengua literària moderna fa servir, encara que de manera reduïda i molt vacil·lant, el punt (.), els dos punts (:), la coma (,) el punt i coma (;), les cometes (" "), el signe d'admiració (!) i l'interrogant (?), aquests darrers només al final. (Calvo, E., Comes, M., Forcada, M., Puig, R. *Introducció a la llengua àrab*. Universitat de Barcelona, 2005)

Traducció literal.

TA	أذهب معك مؤبداً مع الشغل. (p.117)
TC	Jo, amb tu, vaig a treballs forçats de per vida (p.99)

Traducció literal.

TA	آه يا ربي لا أكاد أصدق عيني، أنا في حلم، هذا ياسين! أي عمر ذهب هباء، كم دعوتك ورجوتك! (p.131)
TC	Déu meu, encara no m'ho crec! Estic somiant, és en lassín! Quant de temps he passat esperant la teva tornada! (p.110)

Traducció literal fins el signe d'admiració; a partir d'aquí, literalment seria així: “quants anys han estat en va/s’han perdut! Tants cops t’havia convidat i suplicat”. En aquest cas, però, els signes de puntuació sí que equivalen als del català.

TA	أني أرغب في مودتك من أعماق قلبي، وطالما تمنيتها، وكم سعت إليها فرددتني بلا رحمة. (p.133)
TC	Jo desitjo, amb cor i ànima, el teu amor. L’he esperat llargament i l’he perseguit. (p.112)

Ha variat una mica l’expressió i en comptes de de dir “el fons del meu cor”, utilitza la paraula ànima per emfatitzar-ho més. A continuació, val a remarcar

que a l'original s'expressa de manera més emocionant, utilitzant així la paraula “tant”: **وكم سعت إليها** (tant ho intentava...).

TA	لا تغمطي نفسك.. ألا يسلم شيء من لسانك!.. ليست العروس أنفأً فحسب، هناك العينان والشعر الطويل، والدم الخفيف!.. (p.164)
TC	No et menystinguis. Renoi, no hi ha res que es deslliuri de la teva llengua! La núvia no és només un nas, ¿i aquest parell d'ullassos, aquests cabells llargs i aquesta xamosia? (p.134)

Podem observar com en la frase final s'ha canviat una frase admirativa per una d'interrogativa, amb una pregunta retòrica. El resultat final és molt adequat pel context, perquè la interlocutora expressa aquest compliment cap a la Khadiga amb seguretat, i per tal d'emfatitzar-ho, fa servir el sufix -assos. També val la pena comentar la paraula “xamosia”: d'acord amb el DIEC, una persona xamosa és aquella atractiva per les seves gràcies, maneres, especialment pel seu enraonar. En definitiva, la qualitat més característica de la Khadiga. En àrab, en canvi, utilitza l'expressió **والدم الخفيف**, que literalment és “de sang lleugera” però que significa “simpàtica”. Curiosament, en varis països d'Amèrica del Sud també es fa servir “de sangre ligera” per denominar algú de caràcter simpàtic (Real Acadèmica Espanyola).

TA	فهمي يا سيدي شاب طيب، حاز رضاك بجده وتقوقه وأدبه، حماه الله من شر الأعين، ولعله بلغني رجاءه! ادلّالا منزلته عند والده.. (p.146)
TC	En Fahmi és un bon noi, formal, capaç i educat, Déu el guard del mall d'ull! , i pots sentir-te'n orgullós. Gairebé segur que m'ha fet esment del seu desig perquè compta que el seu pare en té un bon concepte. (p.120)

Un altre vegada veiem com la traductora prefereix no utilitzar la paraula “senyor” (سيدي), aquest cop perquè es tracta d'una mare que parla del seu fill, i és més adequat el terme “noi”. És curiós mencionar l'expressió “que Déu el guardi d'un mal ull”, la qual també funciona en àrab.

TA	رجل فاضل مثل سيدي وأسرة كريمة وجيران ولا كل الجيران.. (p.146)
TC	Una persona excel·lent, com tu. Família honesta, bons veïns com no n'hi ha d'altres. (p.120)

Traducció literal. Val a dir que كريمة significa generós i no pas honest, per tant, el significat varia una mica. També observem que al text original, l'autor fa servir la paraula أسرة per referir-se a la família i no عائلة: estrictament, la primera es refereix a la família més propera (pare, mare i germans), mentre que la segona inclou la família sencera, com l'avi, l'àvia, els tiets, etc. Tot i així, els dos termes s'utilitzen indistintament.

TA	بيتك أشرف البيوت (p.148)
----	--------------------------

TC	Casa teva és la més noble de totes! (p.122)
----	---

Traducció literal.

TA	ربنا يأخذ بيده ويمنحه الصبر والعافية.. (p.255)
TC	Que Déu el tingui de la seva mà, si Ell ho ha volgut així, paciència, que Ell dóna el mal i el remei cabal. (p.199)

Aquí la traductora ha dut a terme una traducció literal fins que a l'última part s'ha realitzat una ampliació, ja que l'original només diu “paciència i (bona) salut”. La traducció (Ell dóna el mal i el remei cabal) és un refrany català que s'adequa al context perquè es tracta d'una frase pronunciada per una dona que parla de la salut del seu marit malalt, una salut que deixa en mans de Déu (Ell).

TA	يا سيد أحمد، أنت في المروءة مثل يُضْرَبُ في الحي كله، فلن يخيب رجاء لمن يقصدك مستشفعاً مروءتك. (p.255)
TC	Senyor Ahmad, el seu capteniment homenívol és un exemple per a tot el barri, i aquell que acudeixi a vostè no tindrà mai cap decepció. (p.200)

S'ha dut a terme una modulació i una transposició perquè s'ha canviat la manera de descriure el senyor Ahmad, així com també les categories gramaticals que s'utilitzen al text original: *tu ets viril* → *el seu capteniment homenívol*. Tenint en compte que “capteniment” vol dir “comportament”, i per tant, el sintagma en sí es refereix al comportament masculí que demostra

el senyor Ahmad; la traducció està ben aconseguida, perquè tot plegat seria un sinònim de l'adjectiu “viril”.

TA	أنت أخي، بل أعز من الأخ، ولن أزيد على هذا كلمة واحدة.. (p.256)
TC	Tingui present que a vostè l'aprecio més que un germà, i, amb això, em sembla que ja està tot dit. (p.200)

La frase original en àrab diu així: “ets el meu germà, més que un germà, i no afegiré cap més paraula”, però com que una traducció totalment literal quedaria estranya i gens natural, la traductora ha recorregut a una petita variació més aviat estètica però que en cap cas modifica el sentit de la frase.

TA	الله يرحم اللبؤة الكبيرة التي أنجبتمكم.. (p.294)
TC	Visca l'abella reina que us va parir! (p.229)

En aquesta exclamació veiem clarament com la traductor ha dut a terme una adaptació: mentre que el text original utilitza la paraula “lleona” (اللبؤة), el català opta per “abella reina”, un terme que no és part de la cultura catalana i de cap expressió, de la mateixa manera que tampoc ho és la paraula “lleona”, però que a la traductora li va semblar més adient. Per altra banda, l'expressió الله يرحم significa “que Déu beneeixi”, i per tant, l'equivalent al català (visca) és un terme adequat.

TA	حسناء وحق بيت الله، إن ذوق السيد لا يُجارى.. (p.304)
----	--

TC	A fe de Déu que és preciosa, el senyor té molt bon gust! (p.238)
----	--

La segona part de l'expressió, literalment diu "el teu gust no té rival, no n'hi ha cap d'igual", una expressió que emfatitza de forma exagerada la bellesa de l'Amina tot afirmant que el senyor Ahmad té el millor gust de tots perquè la va triar a ella. La traducció no causa el mateix efecte de compliment, ja que ho deixa amb un simple "el senyor té molt bon gust".

TA	خطوة عزيزة!! (p.389)
TC	És tot un detall! (p.303)

La traducció literal vindria a ser "és un pas ben valorat/apreciat", i la traductora ha optat per una adaptació tot escollint una expressió equivalent, ben comuna i formal de la llengua catalana. El protagonista pronuncia aquesta frase perquè està content que una dona per la qual se sent atret l'hagi vingut a veure; i l'expressió "és un detall" tant pot fer referència a quelcom material com quelcom immaterial. Per tant, podríem dir que la frase original parla d'un pas literal, i a la versió catalana s'ha dut a terme una generalització perquè es tracta d'una frase aplicable a molts altres contextos.

TA	يرفعوا إلى مقام عظمتكم (p.396)
TC	Tenim l'honor d'eleva la Vostra Excel·lència (p.308)

A diferència de la frase analitzada anteriorment, la traducció d'aquesta és més enfàtica i és d'un registre més elevat que la original. En català, el terme "Vostra Excel·lència" s'utilitza exclusivament per a fer un tractament d'honor donat als ambaixadors, ministres, prelats, eclesiàstics, etc., (DIEC), la qual

cosa és adient al context perquè es tracta d'una carta adreçada al soldà d'Egipte en nom de tots els ciutadans.

TA	صحة وعافية (p.18) / صحة وعافية يا سيدي (p.29)
TC	Bon profit (p.23/p.31)

S'ha dut a terme una adaptació per tal de traduir la clàssica expressió que existeix en tots els idiomes per tal de desitjar un bon àpat i una bona digestió. En àrab, aquesta expressió vindria a ser “salut i benestar”. A més a més, també cal destacar que en àrab es repeteix dues vegades, la qual cosa passa sovint en la cortesia àrab per tal d'emfatitzar.

2.3 L'agraïment

La definició que ens presta el DIEC és breu però clara: “sentiment afectuós envers qui ens ha fet un bé, un servei, un favor”. Conseqüentment, l'acte d'agrair el veiem definit com a “correspondre amb gratitud (a un benefici, un servei o un favor rebut)”. Al seu llibre, Haverkate ens parla de la finalitat d'aquesta acció, la de restablir l'equilibri de la relació cost-benefici entre el parlant i l'oient, la qual cosa significa que el no donar les gràcies a l'interlocutor cooperatiu és considerat una falta de respecte i un comportament descortès. En moltes cultures com el català, l'anglès, el castellà o l'àrab, també és precís informar a l'interlocutor agraït que no era necessari expressar aquest agraïment, amb formes com podrien ser “no hi ha de què”, “de res” o “no es mereixen”.

En aquest sentit, Haverkate afirma que l'acte d'agrair és reactiu, la qual cosa significa que ve determinat per una acció prèvia de l'interlocutor.

Es tracta d'un acte universal que existeix en totes les cultures i llengües, tot i que les formes varien d'una cultura a una altra. Per tant, l'acte d'agrair mostra aspectes de la cultura en particular, perquè en cada una s'utilitzen expressions diferents i es du a terme l'acte en situacions també diferents.

TA	ما ارتضت نفسي يوماً أن تعتدي على عرض أو كرامة قط، والحمد لله عبي ذلك... (p. 49)
TC	Gràcies a Déu, jo no m'he avingut, ni un sol dia, a res que pogués atemptar contra l'honor i la dignitat. (p.46)

La traducció literal seria: "Gràcies a Déu, mai de la vida he acceptat danyar l'honor o la dignitat, agraeixo a Déu això". Així doncs, es tracta d'una traducció gairebé literal i també veiem que, un cop més, el fet d'agraïr a Déu es repeteix dues vegades en àrab.

TA	أفادك الله!.. ولكن حسبنا اليوم الأرز والبن والسكر.. 100
TC	Mercè a Déu pels seus dons! Per avui, però, amb l'arròs, el cafè i el sucre fem (p.86)

Pel que fa a la primera expressió (أفادك الله), la seva traducció literal és "que Déu et beneficiï"; és interessant observar com s'ha canviat per "Mercè a Déu [...]", una expressió catalana que, tant amb la paraula "Déu" com sense, s'utilitza per a expressar gratitud cap a algú. Més endavant, la traductora ha preferit posar-hi l'expressió "amb....fem", que és una forma molt genuïna de

la llengua catalana que vol dir que ja és suficient (حسبنا) tal i com diu el text original.

TA	أشكرُك يا سيد أحمد.. (p.102)
TC	Gràcies per tot, senyor Ahmad! (p.88)

Veiem una ampliació perquè la frase en àrab no conté el “per tot” i també una transposició, ja que en comptes del verb “agrair” (أشكرُك), hi ha directament la paraula “gràcies”.

TA	عظم الله قدرُك.. (p.105)
TC	Que Déu t’ho pagui. (p.90)

La traducció literal és “que Déu augmenti el teu valor/estima”, i en català costaria que s’entengués, així que la traductora ha optat per una altre expressió ben coneguda i que funciona.

TA	شكراً لك يا أمه.. (p.140)
TC	Gràcies, mare (p.116)

En aquest cas, el text en àrab sí que utilitza el terme “gràcies (a tu)”, igual que la traducció.

TA	الحمد لله.. (p.203)
----	---------------------

TC	Gràcies a Déu! (p.162)
----	------------------------

الحمد لله significa “alabat sigui Déu”, però equivaldria a la comuna expressió catalana “gràcies a Déu”; per tant, podríem dir que és una adaptació. Aquest canvi el veiem moltes vegades al llarg de la novel·la.

TA	الحمد لله على كل حال، ربنا يجعل العواقب سليمة (p.207)
TC	Gràcies a Déu que has tornat sa i estalvi! (166)

La traducció literal seria “gràcies a Déu en qualsevol cas (sigui com sigui). Que Déu faci que el final sigui sa”; és a dir, que tot acabi bé.

S’ha realitzat una compressió i s’han ajuntat les dues frases. Al text original, la primera frase fa referència a Déu i la segona al motiu pel qual estan agraïts (que tot hagi acabat bé), i per això la traductora ha optat per la comuna expressió catalana “sa i estalvi”. Per tant, el sentit és el mateix perquè representa que al final tot ha sortit bé, i això és gràcies a Déu.

TA	أشكرك على ما أوليتني من أخوة.. (p.256)
TC	Li agraeixo- l’afecte que em té. (p.201)

La traducció literal seria: “t’agraeixo el que m’has ofert de germandat”; així que per tal que sonés més natural, la traductora ho ha substituït pel terme “afecte”, tot i que l’efecte que causa a l’oient no és exactament el mateix. Aquesta vegada, però, sí que ha mantingut el verb “agrair”.

TA	نحمده.. ربنا يبشرك بخير.. (p.340)
TC	Que Déu t’ho pagui, i millor que jo! Gràcies a Déu! (p.267)

En aquest cas, veiem com la traducció en català és la mateixa que la de cinc frases més amunt, però en canvi, en àrab es fa servir una altra paraula (يبشرك). Per tant, el significat literal seria “que Déu et faci content/que Déu prediqui amb allò que és bo”. D’aquesta manera, la traductora du a terme una generalització, però finalment acaba fent el mateix efecte al lector.

TA	الحمد لله .. نجحت العملية (p.404)
TC	Gràcies a Déu, l’operació ha anat bé. (p.314)

Traducció literal, excepte la última part on observem una generalització. En àrab, el verb és — نجحت (tenir èxit) i en canvi, en català l’expressió és més neutre. Una altra opció seria mantenir el grau de positivisme que inclou la paraula en àrab i fer una traducció literal, ja que en català també funciona → l’operació ha estat un èxit.

TA	يسرني أن أسمع هذا، يسرني أن أسمعه منك أنت قبل الناس جميع.. (p.494)
TC	Sentir això m’omple de joia, m’omple de joia sentir-t’ho dir a tu. (p.382)

La traducció literal és: “tinc el plaer d’escoltar això, m’alegra molt escoltar-ho de part teva que de tots els demés”. Per fer-la més comprensible, s’hauria de dir quelcom com per exemple: m’alegro molt que m’ho diguis tu abans que ningú més. Una altra opció, però, és la que ha escollit la traductora; centrar-

se en el significat del verb يسرني (tenir el plaer) tot fent una transposició i substituint-lo pel substantiu “joia”. A continuació, ha aplicat la tècnica de compensació i ha repetit la frase per tal de remarcar i emfatitzar el fet que s’alegra molt que ell (el lassín) li digui el que li ha dit.

2.4 La disculpa

En la nostra interacció comunicativa, la cortesia exerceix un paper imprescindible en situacions d’interacció social; però tot i així, a vegades expressem quelcom ofensiu sense voler o bé transmetem informació de caràcter negatiu que no podem evitar. En situacions com aquestes, el parlant pot recórrer a algunes mesures per compensar l’ofensa, i, normalment, la manera més utilitzada i comuna per aquesta compensació és la disculpa.

Segons el DIEC, l’acte de disculpar significa “donar raons o proves que descarreguin (algú) d’una culpa, provar que (algú) no és culpable pel que ha fet”. És a dir, tal i com bé explica Haverkate, quan el parlant es disculpa, el seu objectiu és fer saber a l’interlocutor que s’ha violat alguna norma social i que ell, el parlant, se’n sent responsable. Com a resultat d’aquesta disculpa, la imatge de l’interlocutor es veu afectada positivament.

TA	معذرة يا شيخ عبد الصمد, لئن كنت قد نسيت تنبيهك فعذري أنني أنسيته لطول غيابك. (p.46)
TC	Perdó, xeic Abdessamad, per haver oblidat la vostra advertència. Ho sento, ha estat per causa de la vostra llarga absència. (p. 44)

La paraula معذرة, més que per demanar el perdó d'algú, s'utilitza per excusar-se; en català, però, no ho distingim i fem servir el mateix verb (perdonar). Un té un sentit més literal que no pas l'altre. La forma de disculpa que trobem a continuació, en àrab és el mateix verb, però s'ha traduït al català com a “ho sento”, que en català significa lamentar-se d'alguna cosa.

TA	اللهم اغفر لي ما تقدم وما تأخر من ذنبي, اللهم أنت الغفور الرحيم.. (p.53)
TC	Déu meu, Vós que sou indulgent i misericordiós, perdoneu-me pels pecats que he comès i els que cometré! (p. 49)

La traductora ha girat l'ordre de les frases, ja que a l'original, primer es menciona els pecats que ha comès i que cometrà i després fa referència a les qualitats de Déu, les quals s'han traduït de forma literal. D'aquesta manera, la traducció literal és “Déu, perdona'm els meus pecats anteriors i posteriors. Déu, ets l'indulgent i el misericordiós”.

TA	سامحك الله.. سامحك الله.. (p.78)
TC	Déu et perdoni! Déu et perdoni! (p.68)

El verb سامحك significa “perdonar”, per tant la traductora ha realitzat una traducció literal.

TA	وجئت تائباً يا ست.. (p.111)
TC	He de reconèixer, senyora, que me'n penedeixo. (p.95)

Literalment, la frase significa “i he arribat al penediment, senyora”. En aquest cas, doncs, veiem que el verb “reconèixer” ha estat afegit, però si ho analitzem bé veurem com té sentit, perquè quan un arriba al penediment, és que està passant per un procés i per tant, va haver-hi un moment que no estava penedit, però ara sí, així que finalment ho reconeix; si no, diria directament que se’n penedeix, sense esmentar aquest procés.

També és important mencionar la paraula ست, traduïda com a “senyora”, que en àrab vindria a ser un sinònim de **مَدام**, la paraula francesa *madame*, que té una connotació més elegant i formal i és adequada al context, perquè es refereix a la Zubaida, la famosa i exuberant cantant.

TA	إني آسف.. لو كان بوسعي أن أحدثه لفعلت. (p.141)
TC	Ho sento... Si pogués fer-ho jo, ho faria. (p.117)

La forma آسف és la que s'utilitza més en àrab per demanar perdó o bé per dir “ho sento”, i és la forma de disculpa més comuna i aplicable a la majoria de situacions.

TA	آسفة يا أختي (p.157)
TC	Ho sento, germaneta. (p.129)

És interessant mencionar que la traductora ha afegit el diminutiu -eta perquè això ho diu la Khadiga a la seva germana petita, l'Aixa. En àrab, en canvi, els diminutius no són tan comuns com en la llengua catalana o la espanyola, sinó que s'utilitzen en pocs noms i paraules.

TA	هل تخاطبينني يا شوشو؟! لا مؤاخذه إلي أفكر في بعض الأمور الهامة فأجلي حديثك إلي حين (p.159)
TC	Parles amb mi, maca? Perdona'm, estic pensant en coses importants. D'aquí a un moment estaré per tu. (p.130)

En primer lloc, cal destacar el terme شوشو (chouchou), una paraula que s'utilitza com a sobrenom per a referir-se, de forma afectuosa, a algú a qui aprecies i estimes. També val a dir que la traductora ha passat per alt la paraula “algunes” abans de “coses importants”, amb la qual cosa perd una mica d'èmfasi.

TA	إني جد حزينة وآسفة يا عائشة.. (p.176)
TC	Em sap tant de greu, Aixa! (p.149)

Literalment, diu “estic molt trista/afligida i em sap molt de greu, Aixa!”. No obstant això, no es tracta de cap omissió o compressió, perquè la traductora ho compensa (tècnica de compensació) amb el terme “tant”, emfatitzant així el sentiment de tristesa de la Khadiga, que és qui diu la frase. D'aquesta manera, el lector percep igualment la tristesa de la noia quan aquesta s'assabenta que el seu pare no permetrà que l'Aixa es casi fins que la Khadiga no ho hagi fet.

TA	ولكني أقر بأنني أخطأت.. (p.361)
TC	Però reconec que m'he equivocat (p.282)

Es tracta d'una traducció literal.

TA	إن ما يحزنك يحزنني أضعافاً (p.365)
TC	El que a tu et sap greu, a mi me'n sap deu vegades més. (p.360)

Literalment, el que diu és: “el que t’entristeix, m’entristeix a mi moltes vegades més (molt més)”.

No obstant això, en comptes del verb “entristir” (يحزن), la traductora opta per un equivalent encertat i més natural (saber greu). Després, en comptes de “moltes vegades més” (أضعافاً), utilitza una expressió catalana que funciona millor, la de “deu vegades més”.

TA	سامحني يا بابا، أمرك مطاع فوق العين والرأس ولا أكني لا أستطيع، لا أستطيع. (p.488)
TC	Perdoneu-me, pare, jo prou que us obeiria, i de bon grat, però no puc. (p.378)

El text original diu: “perdona’m, pare, la teva ordre és obeïda per damunt dels meus ulls i el meu cap, però no puc, no puc”.

En àrab s'utilitza una expressió força curiosa: “perdona’m pare, la teva ordre s’obeeix per sobre dels meus ulls i del meu cap” però com que en català no funciona, la traductora ha escollit un terme diferent però equivalent, tot i que perd una mica l’èmfasi. No és el mateix dir que obeiries algú per sobre de tot que dir que obeiries algú de bon grat, ja que una expressió té més força que l'altra i en aquest cas potser és més adient la primera (no oblidem que

estem parlant del Fahmi i el seu pare, el qual gaudeix d'una autoritat exagerada).

Referent a l'última frase, en àrab diu “però no puc, no puc” (لكني لا أستطيع، لا) (أستطيع), però en català només ho diu un cop. No es tracta de cap expressió ni frase feta, sinó una repetició amb el simple objectiu d'emfatitzar la impotència que sent el Fahmi. Per tant, s'ha realitzat una omissió.

TA	عندما أنال رضاك.. / لن أستطيع أن أعيش بغير رضاك (p.563/564)
TC	Voldria que em perdonéssiu/ No marxaré fins que no em perdoneu. Sense el vostre perdó no podria viure. (p.429)

La traducció literal seria: “quan em perdonis/ quan estiguis satisfet/amb mi.../No puc viure sense això.” Per tant, en l'última frase la traductora ha recorregut a una clara ampliació quan hi ha afegit “no marxaré fins que no em perdoneu”; una ampliació una mica arriscada perquè no es tracta de cap expressió, sinó que té un sentit literal.

ALTRES FORMES DE CORTESIA

En aquest apartat em dispo a analitzar formes de cortesia que no formen part del llibre de Mahfuz, sinó que, tal i com he comentat a la introducció, estan extretes de diferents fonts: traduccions fetes a la classe, contes tradicionals i altres formes de cortesia i expressions independents trobades a dos blogs diferents⁹. Val a destacar que, a diferència de l'anàlisi d'*Entre dos palaus* dut a terme anteriorment, en la majoria d'aquestes traduccions no tenim un nom concret del traductor; no obstant això, aquest fet no ens interessa en especial, ja que el propòsit d'aquest apartat és simplement analitzar les traduccions i veure altres opcions que es podrien haver realitzat.

TA	يا بني (بُنَيَّ)، استدر، واخط ثلاث خطوات، وستجد نفسك في الطريق غير مطرود!
TC	Au va, noi, fes mitja volta i tres passos i marxa d'aquí abans que jo te'n faci fora.

Vindria a ser una forma de cortesia negativa. La traducció literal diu: “fill meu, gira, fes tres passos i et trobaràs al carrer sense ser expulsat”. En àrab, s'utilitza l'expressió “sense ser expulsat” quan es vol fer fora a algú d'una manera més suau. Està clar, doncs, que vam haver de dur a terme varies variacions per tal que la frase sencera s'entengués i sonés natural. Si bé l'expressió original “sense ser expulsat” té per objectiu no ser tan grotesca, és obvi que l'home que diu la frase vol que el noi marxi, així que vam entendre-ho de la següent manera: “marxa d'aquí abans jo te'n faci fora”. Malgrat tot, és cert que la traducció sona més directa i menys suau del que en realitat és.

⁹ Caravana del Sur. *Cuentos*. (2005-2014)

Lengua àrabe. (2017).

Shawky Sayed, Zeinab. *Cuentos y Relatos Árabes Tradicionales*.

TA	أرجوك! أرجوك! لا تبدأ بالنواح! كلکم تأتون إلى هنا ثم تبدأون بالنواح كالأرامل!
TC	Per favor, no ploris, eh? Tots veniu aquí i comenceu a ploriquejar com nenes!

Aquesta frase està extreta d'un fragment d'un text anomenat مروان (Maruan) que vam traduir a classe.

Es tracta d'una forma de cortesia que no hem analitzat en la part anterior: la súplica. Literalment, diu: "Sisplau! Sisplau! No comencis! Tots veniu fins aquí i després comenceu a plorar com a vídues!". Malgrat no vam canviar l'estructura de la frase, sí que vam dur a terme alguna adaptació, com per exemple el canvi de vídues→nenes. La frase té un clar to irònic i mal educat, així que vam pensar que ens podríem permetre fer servir l'expressió masculista "com nenes", ja que en català no es diu "com vídues" (tot i que també s'entendria), i així té el mateix to.

TA	مبروك مبروك... أرجو أن تجد فيه خليفة الآخر وأن يكون طويل العمر.
TC	Felicitats, felicitats... desitjo que el teu cavall sigui definitiu i per a tota la vida.

Es tracta d'una felicitació. Forma part d'un conte tradicional àrab on el vocabulari és molt correcte i formal. La traducció literal seria la següent: "Felicitats, felicitats... Desitjo que trobeu en ell un successor de l'altre i que duri una llarga vida". مبروك equival a "enhorabona" i també "felicitats", depenent del context.

El traductor ha fet servir la tècnica de modulació; ha variat la manera d'indicar que el cavall duri més temps tot i fent servir el simple adjectiu

“definitiu”. El resultat queda més curt i és equivalent, tot i que omet el fet que el cavall substitueix a l’antic, així que, en la meua opinió, hauria pogut afegir l’adjectiu “nou”: “desitjo que el cavall nou sigui definitiu i per a tota la vida”.

TA	ثم شكر السيد شارل والريان من صميم قلبه.
TC	Després, va donar les gràcies des del fons del seu cor al senyor Sharil i al capità.

Aquest també és un fragment d’un altre conte àrab, i el que diu literalment en aquesta frase de cortesia és: “després va donar les gràcies al senyor Sharil i al capità des del fons del seu cor”. El significat de la paraula صميم és “fons” però també “cor”, així que és evident que el que significa és “fons del cor”. No obstant això, jo ho traduiria de la següent manera: “li va donar les gràcies sinceres” o bé “li va donar les gràcies de tot cor”, malgrat que el text original tingui un to més enfàtic. Des del meu punt de vista, el fet que estigui escrit de forma indirecta dificulta un xic l’èmfasi que l’autor vol posar en el tipus de gràcies que va donar. Si fos directe, podria jugar més amb les paraules.

TA	يجب أن تشتري أولاً لنفسك بعض الثياب الجديدة.
TC	En primer lloc, és preciós que et compres roba nova.

Extreta del mateix conte que l’anterior, aquesta frase de cortesia és un compliment. La traducció literal seria la següent: “T’has de comprar primer per a tu mateix roba nova”. Podem observar, doncs, com el traductor ha aplicat clarament la tècnica d’amplificació, ja que ha afegit un comentari positiu totalment fora de lloc: “és preciós que...”. Aquest canvi n’implica un altre, i és que d’aquesta manera la frase es centre en el fet que a la persona

que diu la frase li agrada que l'altre es compri roba; en canvi, el to de la frase original és imperatiu: “t’has de comprar...”. A més, tampoc diu “en primer lloc”, com si després anés a dir més coses, sinó que de totes les coses que podria fer el receptor, primer ha de comprar-se roba nova. Així doncs, el traductor ha realitzat clares variacions, i no podem parlar de creació discursiva perquè els canvis no són equivalents.

TA	النجدة! النجدة! أخرجاني من هنا!
TC	Ajuda, ajuda! Traieu-me d'aquí!

Aquest fragment i el que analitzem a continuació estan extrets d'un conte anomenat بنات الفلاح (*Les filles del camperol*), i, curiosament, la versió original no està escrita per un natiu, sinó per una estudiant valenciana.

Es tracta d'una súplica. El text literal es traduiria de la següent manera: “Ajuda! Ajuda! Traieu-me d'aquí!”; per tant, és una clara traducció literal.

TA	شكراً . حقيقة أنتما طيبتان وأريد أن أعطي هدية لكل واحدة منكما لكن عندي مشكلة لأن إحدى هاتين الهديتين خير من الأخرى.
TC	Gràcies. Sou realment bones persones i per això vull donar-vos un regal a cada una, però tinc un problema i és que un dels regals és millor que l'altre.

Aquest fragment està compost de dues formes de cortesia: l'agraïment i el compliment. La traducció literal és: “Gràcies. El fet és que les dues sou bones vull donar-vos un regal a cada una de vosaltres però tinc un problema perquè un dels dos regals és millor que l'altre.” El text no ha sofert gaire variacions, però sí que podem observar com s'ha dut a terme una compressió: el text en

català només menciona un cop la paraula “problema”, mentre que l’original utilitza حقيقة (fet), emfatitzant així que hi ha una qüestió a resoldre.

TA	شكرا لك يا إلهي لم تجعل والدَيَّ يرسلانني إلى المدرسة.
TC	Déu meu, t’agraeixo l’haver suggerit als meus pares que no m’enviessin a l’escola.

Es tracta d’un tros d’un conte anomenat الحمار والثعلب والأسد (*El lleó, el llop i l’ase*), adaptat per Mohammed Hammú en àrab i traduït per Abdellatif El Bazi en espanyol.

Literalment, el text original diu: “Gràcies, Déu meu, per no fer que els meus pares m’enviessin a l’escola”. El traductor ha realitzat la tècnica d’ampliació ja que ha afegit el verb “suggerir”, perquè tant en castellà com en català no és tan comú d’utilitzar els verbs com a substantius.

TA	ربنا يطول لنا عمركم!... ما حنا يا حضرة الست فرحانين ببيكم.
TC	Déu els hi doni llarga vida! Estem tan contents amb la seva presència, senyora...

Es tracta d’un compliment, i literalment diu: “Nostre Senyor ens allarga la nostra edat! Estem molt alegres amb la vostra presència, senyora.” La primera variació la veiem en el canvi de la paraula “edat” per “vida”, perquè està clar que en català no sonaria natural. Malgrat aquest petit canvi, en aquesta primera expressió veiem com el traductor pretén mantenir la identitat del text original, la qual cosa provoca que sigui poc fluïda i molt probablement el lector final és conscient que es troba davant d’un text

traduït, perquè el traductor ha preferir preservar les característiques lingüístiques i estilístiques del text en àrab.

TA	إيش عجب النهار دة بقيت عايق وحلو كدة؟ والنبي مين شافك يقول عليك ابن السلطان... اسم النبي حارسك! عيني عليك باردة...
TC	No ha de ser estrany que avui t'hagis posat tan guapo i elegant? Pel Profeta, qui et veiés diria que ets fill d'un sultà. Que el nom del Profeta et protegeixi! Bé, home, bé!

La frase de cortesia que observem aquí és un clar compliment. La versió original diu de la següent manera literalment: “Pel profeta, qui et veu diria que ets el fill del Sultà...que el nom del profeta et protegeixi! El meu ull està fred per a tu.”

La primera frase “pel profeta” equivaldria, en català, a “de veritat”, i tot i que hauria quedat més natural, la opció escollida és molt literal però també acurat. Pel que fa a la última frase, es tracta d'una expressió que en àrab significa “el mirar-te, evita l'enveja (negativa)”, és a dir, que el fet que ell el miri no li portarà mala sort, sinó el contrari. Per tant, ens trobem davant d'una omisió perquè la traducció en cap moment fa referència a aquesta expressió.

TA	الله...! في غاية الجمال!
TC	Que bé! Preciós!

La traducció literal d'aquest altre compliment és la següent: “Al·là! No hi cap tanta bellesa!”. Pel que fa a la primera expressió, podríem dir que el traductor ha realitzat una generalització tot substituint una exclamació amb

connotació religiosa per una simple frase de cortesia positiva. Una altra opció podria haver sigut: “Déu meu! És bellíssima!”, i d’aquesta manera es preserva la connotació religiosa i alhora és totalment natural.

Respecta a la segona exclamació, observem una compressió. El traductor ha resumit la frase per un simple “preciós”, el qual perd l’èmfasi de la frase original perquè en àrab és més vigorosa.

TA	الهي ما تعدم عينك وحيلك يا مبروك!...دا أنت أتابيك ناصح وراسي!...عيني عليك باردة!...
TC	Déu et guardi aquests ulls i aquests enganys, Mabruk! Ets un autèntic baró del consell. Bravo, bravo!

De nou, es tracta d’un compliment, la traducció literal del qual és: “Que el meu Déu et guardi els teus ulls i la teva salut, Mabruk! Resulta que ets un baró del consell i del meu cap! El mirar-te, evita l’enveja!”

En primer lloc, el traductor ha comès un error en confondre la paraula per “engany” i no per “salut/força”, que és la que hi correspondria. En segon lloc, tornem a veure una omissió amb la última expressió, el qual ens dóna a entendre que el traductor no en sabia el significat però ha entès que es tracta d’una frase amb connotació positiva, perquè en la traducció anterior la veiem traduïda de forma semblant (“bé, home, bé!”).

CONCLUSIONS

L'objectiu d'aquest treball ha sigut analitzar i descriure les estratègies que s'han dut a terme en traduir els actes de cortesia de l'àrab al català a través de les estratègies de traducció proposades per Molina. Malgrat no haver sigut un estudi exhaustiu, sí que hem pogut extreure'n les següents conclusions, els dos primers punts més generals que la resta.

- Tal i com ja sabíem des d'un bon principi, l'anàlisi realitzat ens ha pogut permetre adonar-nos fins a quin punt la traducció de formes de cortesia de l'àrab al català resulta un tema problemàtic pel traductor o traductora. Especialment, quan el problema en sí comprèn temes religiosos, ja que moltes de les expressions no tenen una equivalència perfecte al català degut a la gran distància en que les dues cultures es troben. Durant l'estudi, ha sigut més evident que mai que la llengua d'una societat reflecteix en moltes ocasions la cultura, i aquí és on rau la dificultat dels traductors, perquè la seva feina és buscar l'equivalència.
- Tant l'anàlisi principal d'*Entre dos palaus* com el de l'apartat anomenat "Altres formes de cortesia" ens han permès comprovar que cada traductor té un estil determinat i opta per unes estratègies diferents. A trets generals, per tant, observem que al traductor se li planteja un "dilema": si vol respectar més el TO per tal que els lectors apreciïn les convencions culturals i lingüístiques del TO, o bé adaptar-les al TM perquè el lector les entengui més fàcilment. Per suposat, aquest és un plantejament que s'estén a qualsevol TO i TM de qualsevol idioma. A partir d'aquí, escull la tècnica que més adient li sembli.

- Lligat altra vegada al que hem mencionat anteriorment sobre la relació entre la cultura i la llengua, hem pogut observar que depèn de l'idioma, hi ha més o menys maneres d'expressar certes formes de cortesia, mentre que en l'altre idioma els recursos per expressar-les son diferents. En general, per exemple, l'àrab gaudeix de moltes més maneres de donar les gràcies fent referència a aspectes religiosos que no pas el català.
- Pel que fa al llibre d'*Entre dos palaus*, s'ha fet evident que un dels problemes més pronunciats que va tenir la traductora va ser trobar un punt lògic entremig de la cordialitat en la que els personatges es parlaven en el text original i la naturalitat amb la que havia de sonar el text meta en català.

REFERÈNCIES BIBLIOGRÀFIQUES

- Al Duweiri, Hussein. Tesis doctoral. *La traducción de fórmulas de cortesía lingüística del árabe al español e inglés en los textos literarios*. University of Jordan (2012) Disponible a: <<https://www.uco.es/ucopress/ojs/index.php/alfinge/article/view/3338/3227>>
- Almaany. *Diccionario árabe español*. [en línia]. Disponible a: <<http://www.almaany.com/>>
- Balaña i Abadia, Pere. *Lèxic usual català-àrab, àrab-català*. Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura (1994).
- Calvo, E., Comes, M., Forcada, M., Puig, R. *Introducció a la llengua àrab*. Universitat de Barcelona, 2005. [en línia] Disponible a: <<https://books.google.es/books?id=7mo2e0ngwFEC&pg=PA20&lpg=PA20&dq=signes+de+puntuaci%C3%B3+%C3%A0rab&source=bl&ots=6G92DlhcyI&sig=s5LRhmJx3BN28fltGaNWm5R0Xyw&hl=es&sa=X&ved=0ahUKEwj6xuCS9IfSAhVJNxQKHfQSDdcQ6AEIHTAA#v=onepage&q=signes%20de%20puntuaci%C3%B3%20%C3%A0rab&f=false>>
- Comendador, M. Luz i Fernández Parrilla, Gonzalo. *Traducciones de literatura árabe al español 2001-2005*. Universidad Castilla-La Mancha (2006). [en línia]. Disponible a: <<http://rodin.uca.es/xmlui/bitstream/handle/10498/7981/31655312.pdf;sequence=1>>
- Cózar, Antonio. *La Literatura de Naguib Mahfuz*. Nueva Revista de cultura y arte. (2007). [en línia] Disponible a: <<http://www.nuevarevista.net/articulos/la-literatura-de-naguib-mahfuz>>
- *Diccionari de la llengua catalana de l'IEC*. Institut d'Estudis Catalans. [en línia]. Disponible a: <<http://dlc.iec.cat/>>
- Gómez García, Luz. y Lapiedra Gutiérrez, Eva. *Literatura árabe anotada (1967-1998)*. *Cuaderno de traducción*. Publicaciones de la

- Universidad de Alicante (1999). [en línea] Disponible a: <http://intercentres.edu.gva.es/intercentres/46013220/caravana_del_sur/cuentos.htm>
- Gullón, Germán. *Entre dos palacios*. El Cultural (2006). [en línea]. Disponible a: <<http://www.elcultural.com/revista/letras/Entre-dos-palacios/16997>>
 - Haverkate, Henk. *La Cortesía verbal, un estudio pragmatolingüístico*. Madrid: Gráficas Conodor, S.A. (1994).
 - Caravana del Sur. *Cuentos*. (2005-2014) [en línea] Disponible a: <http://intercentres.edu.gva.es/intercentres/46013220/caravana_del_sur/cuentos.htm>
 - *Expresiones árabes con su traducción al castellano*. Islam en español. [en línea]. Disponible a: <<https://islamespanol.es.tl/Expresiones-arabes.htm>>
 - Lengua árabe. (2017). [en línea]. Disponible a <<http://lenguarabe.blogspot.cz/>>
 - Mahfuz, Naguib. *Entre dos palacios*. [Traducción de Dolors Cinca]. Barcelona: Barcelona Edicions (2004).
 - Mahfuz, Naguib. (1956). *بين القصرين*.
 - Molina Martínez, Lucia. Tesis doctoral. *Análisis descriptivo de la traducción de la cultura árabe-español (2006)*. [en línea] Disponible a: <<http://pagines.uab.cat/doctorat-traduccion/es/content/luc%C3%AD-molina-mart%C3%ADnez>>
 - Real Academia Española: Banco de datos (CREA) [en línea]. Corpus de referencia del español actual. Disponible a: <<http://www.rae.es>>
 - Shaban Mohammad Salem, Tarek. Tesis doctoral. *La fraseología en español y en árabe: estudio, comparación, traducción y propuesta de un diccionario*. Universidad Complutense de Madrid, 2014. [en línea] Disponible a: <<http://eprints.ucm.es/24946/>>
 - Shawky Sayed, Zeinab. *Cuentos y Relatos Árabes Tradicionales*. [en línea] Disponible a: <<http://www.ehu.es/ojs/index.php/Mundo/article/view/4871>>

- Rodríguez Jaimes, Yolanda. *Definición de Culturema y su importància en la comunicaci3n*. Blog de momentos (2014). [en l3nia] Disponible a: <<http://momentos401421grupo37.blogspot.es/1408594224/definicion-de-culturema-y-su-importancia-en-la-comunicacion/>>
- TERMCAT, Centre de Terminologia. Barcelona: TERMCAT, cop. 2006. [en l3nia] Disponible a: <<http://www.termcat.cat/>>
- Word Reference. *Diccionarios de Espa3ol, Ingl3s, Franc3s, Portugu3s*. (2017). [en l3nia] Disponible a: < <http://www.wordreference.com/es/>>

